

## Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἡ καμπή πού διέρχεται σήμερα ὁ Ἑλληνισμός εἶναι κρίσιμη. Ποτέ ἄλλοτε ἡ ἱστορία δὲν ἔθεσε στὸν Ἑλληνισμό τόσον ἀδυσώπητα ἐρωτήματα ὅσα τοῦ θέτει σήμερα. Γίνεται μία τροπή στὴν πορεία τῆς ζωῆς μας ὡς ἔθνος, ἡ ὁποία ὁμως δὲν φαίνεται, γιατί τὴν σκεπάζει ἡ φαινομενικὴ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἡ φαινομενικὴ νηνεμία. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα εἶναι ἀπατηλὰ καὶ συντελοῦν, ὥστε ν' ἀποκρύβουν τὴν τραγικότητα τῶν στιγμῶν πού διερχόμεθα ὡς ἔθνος.

Ποῦ ἔγκειται ἡ τραγικότης τῶν στιγμῶν πού διανύομε ὡς ἔθνος; Ἀφήνομε ὅλα τὰλλα καὶ περιοριζόμεθα σὲ ὠρισμένα χτυπητὰ γεγονότα, τὰ ὁποία δείχνουν τὴ θέση μας μέσα στὸν κόσμο σήμερα. Πρῶτα - πρῶτα ἀναφέρομε ἐδῶ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους, ὅπου ἐχύσαμε ποταμοὺς αἵματος, ὄχι μόνον δὲν κατωρθώσαμε νὰ ἐπιτύχωμε σχετικῶς τὴν ἐδαφικὴ μας ἀκεραίωση, ἀλλὰ ἐχάσαμε πολλές πανάρχαιες πατρίδες, πού εἶχαμε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Περσῶν καὶ τίς διατηρήσαμε παρ' ὅλους τοὺς ἱστορικοὺς κλυδωνισμοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ἐχάσαμε καὶ ἄλλες πανάρχαιες πατρίδες καὶ μὲ τὴν ἀπώλεια αὐ-

---

Ἑμιλία κατὰ τὸ Πανσπουδαστικὸν Συνέδριον τῶν Κυπρίων σπουδαστῶν ἐν Λευκωσίᾳ, τὴν 3 Αὐγούστου 1971.

τήν ἐχάσαμε καὶ μία συνείδηση, ἡ ὁποία ἦταν τὸ ἐνεργὸν κίνητρο γιὰ ὅλη τὴ δραστηριότητά μας καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες μας. Ἐχάσαμε τὴ συνείδηση τῆς οἰκουμενικότητος. Τοῦτο εἶναι ἴσως ἡ μεγαλύτερη ἐθνική μας ἀπώλεια, τὸ σκληρότερον πλήγμα ποὺ δεχθήκαμε κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο τελευταίων γενεῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ἱστορική παρουσία καὶ ἐνέργεια, ὡς πνεῦμα καὶ δημιουργία δὲν περιώριζε τὴ δράση του στὰ ὄρια τῶν γεωγραφικῶν του ὁρίων, ἀλλὰ ἀπλωνε πάντοτε τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ του ἀκτινοβολία πέρα ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια τῆς γεωγραφικῆς του θέσεως. Δεύτερον μαζί με τὴ συνείδηση τῆς οἰκουμενικότητος ποὺ φαίνεται ὅτι ἐχάσαμε κατὰ τὶς δύο τελευταῖες γενεές, ἐχάσαμε καὶ τὸ ὄπλο μετὰ τὸ ὁποῖον κατωρθώσαμε νὰ ἐπιζοῦμε μέσα στὴν ἱστορία, μέσα στὴν πλημμύρα τῶν λαῶν ποὺ μᾶς περιέβαλλαν, ἂν καὶ εἴμαστε λαὸς ὀλιγάνθρωπος, ἐχάσαμε τὰ πρωτεῖα τοῦ πνεύματος, μετὰ τὰ ὁποῖα πάντοτε ἀντιμετωπίζαμε τοὺς ὄγκους τῶν ἐπιδρομέων, τῶν λαῶν ποὺ ἔρχονταν μετὰ τὴ διάθεση νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν καὶ νὰ μᾶς ἐξοντώσουν. Γιὰ νὰ μιλήσωμε τὴν τεχνικὴ γλῶσσα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, κατὰ κανόνα μέσα σὲ τρεῖς χιλιάδες χρόνια οἱ λαοὶ ποὺ μᾶς περιέβαλλαν ἦσαν πνευματικῶς κατώτεροι, ἦσαν ὑπανάπτυκτοι. Γιὰ τοῦτο καί, ὅταν τυχὸν ἔφθασαν νὰ μᾶς κατακτήσουν, ὅπως ἔγινε μετὰ τοὺς Τούρκους, δὲν κατώρθωσαν νὰ μᾶς ἀφομοιώσουν. Τουναντίον μετὰ τὴν πνευματικὴ μας ὑπεροχὴ — ἤδη κάτω ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατία — ἀποκτήσαμε καὶ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἔτσι ἀνοίξαμε τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἀπώλεια τῆς οἰκουμενικότητος, τῆς συνειδήσεως δηλαδή ὅτι εἴμαστε λαὸς οἰκουμενικός, κοσμοϊστορικός, ὠδήγησε καὶ ὀδηγεῖ κάθε μέρα καὶ περισσότερο στὴ συ-

νειδηση τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ, ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ. Ὁ πνευματικὸς ἐπαρχιωτισμὸς εἶναι αὐτόχρημα παραίτηση ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἀποστολὴν καὶ τὸν παγκόσμιον πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν προορισμὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἶναι δὲ τραγικὸν ὅτι γιὰ νὰ διασπάσωμε τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ καταφεύγομε σὲ μέσα καὶ τρόπους κατώτερης ἀποδόσεως· ἔτσι ἐζητήσαμε π.χ. νὰ προβληθοῦμε παγκόσμια ὄχι μὲ τὸ νοῦ μας, μὲ τὴν πνευματικὴν μας γονιμότητα καὶ παραγωγικότητα, ἀλλὰ μὲ τὰ πόδια, δηλαδὴ μὲ τὸ ποδόσφαιρον. Ἐκτιμῶ ὅλα τὰ ἀθλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν ὑποτιμῶ κανένα, ἀλλὰ ἕνας λαὸς, πού εἶχε ὡς χθὲς τὰ πρωτεῖα στὸ νοῦ του, στὸ πνεῦμα, δὲν ἀγωνίζεται καὶ μάλιστα μὲ τόσο θόρυβον καὶ μὲ τόσες δαπάνες γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὰ πρωτεῖα στὰ πόδια.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχει ἕνας οἰκονομικὸς τομεὺς, ὅπου διατηροῦμε ἢ μᾶλλον ἀποκτήσαμε κατὰ τὴν τελευταία γενεὰ τὰ πρωτεῖα, τὴν οἰκουμενικότητα, καὶ ὁ τομεὺς αὐτὸς εἶναι ἡ θάλασσα. Μὲ τὸν ἐμπορικὸν μας στόλον εἴμαστε σήμερον στὴν πρώτη γραμμὴ. Ὅμως κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν καὶ παρουσίαν δὲν ὑπάρχει τὸ πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν ὑπόβαθρον, τὸ ὅποιον θὰ ἔδιδε τὴν αἴγλην σ' αὐτὸ τὸ φαινομενικῶς σπουδαῖον ἐπίτευγμα. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ οἰκονομικὸν αὐτὸ ἐπίτευγμα δὲν συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ τὴν λάμψην τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, ἡ ὅποια εἶναι καὶ τὸ σύμβολον τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, πού, ἐνῶ ὑπάρχει ἀμύθητος πλοῦτος εἰς χεῖρας ὀλίγων Ἑλλήνων, δὲν ὑπάρχει ἕνα παράδειγμα ἐθνικοῦ εὐεργέτου, ὅπως ὑπῆρχαν τόσα κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα.

Στὰ τρία αὐτὰ χτυπητὰ γεγονότα, τὰ ὅποια συντελοῦν, ὥστε ἡ ἱστορικὴ καμπὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους νὰ

προσλαμβάνη μιάν τραγικότητα, πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ ἓνα τέταρτο — τὸ ὁποῖον τονίζει ἀκόμα περισσότερο τὴν τραγικότητα τῶν σημερινῶν στιγμῶν τῆς ἱστορίας μας — καὶ τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ἡ βιολογικὴ ὑποχώρηση, ἡ βιολογικὴ κάμψη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία εἶναι κατάδηλη μὲ τὴ μείωση τῶν γεννήσεων, τὴ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ γύρω μας λαοί, οἱ γείτονες, πολλαπλασιάζονται ἀπειλητικῶς. Δὲν ὑπάρχει ὁμῶς ἄλλο ἀσφαλέστερο ὄπλο γιὰ τὴν ἐπιδίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι δυνατὸν νὰ διπλασιασθῆ σὲ βραχὺ χρονικὸ διάστημα, ἐφ' ὅσον ὁ ἑλληνισμὸς θέλει νὰ ζήσῃ. Ἡ Ἑλλάς, παρὰ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ ἀντιθέτου, εἶναι δυνατὸν, ἐφ' ὅσον ἀναπτύξῃ τὴ γεωργία της, τὴν κτηνοτροφία της, τὴν βιοτεχνία της καὶ τὴν τεχνικὴ της, ἐλευθερωμένη ὁμῶς ἀπὸ τὴ δουλεία της σὲ ξένα κεφάλαια, εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσῃ διπλάσιο πληθυσμὸ. Ἀρκεῖ ὡς πρὸς αὐτὸ ν' ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰσραήλ, ὅπου ἡ ζωὴ σφύζει ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρον τῆς στενῆς λωρίδος γῆς ποῦ τοῦ ἀνήκει. Ὁ μαρασμὸς, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖται στὴν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία εἶναι φαινόμενον ἀπειλητικόν. Καμμία ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ θέσῃ φραγμούς, νὰ θέσῃ ἀπαιτήσεις σ' ὅσους θέλουν νὰ μεταναστεύσουν, καὶ πρὸ παντὸς ἀπαιτήσεις ἐκπαιδεύσεως, γιατί εἶναι τραγικὸν νὰ μεταναστεύουν κατὰ ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἕλληνες χωρικοὶ στὸ ἐξωτερικόν, χωρὶς νὰ ἔχουν συνάμα καὶ τίς προϋποθέσεις τῆς παιδείας, ὥστε ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶνε νὰ ἐργασθοῦν, νὰ μὴν εἶναι οἱ τελευταῖοι — ἢ ἔστω οἱ προτελευταῖοι. Σήμερα ἐργάζονται στὴ Δυτικὴ Γερμανία ἄνω τῶν 300 χιλιάδων Ἑλλήνων ὡς ἀνειδίκευτοὶ ἐργάτες, καὶ τοῦτο σημαίνει ὡς ὑπηρέτες. Εἶναι τὸ εἶδος

τουτο τῆς μεταναστεύσεως μία ἔσω-εὐρωπαϊκὴ ἀποικιοκρατία. Ἐνῶ κατηργήθη ἡ ἔξω-εὐρωπαϊκὴ ἀποικιοκρατία, ἐδημιουργήθη ἄλλο εἶδος χειρότερο ἀπὸ τὸ ἔξω-εὐρωπαϊκὸ εἶδος — γιατί κατὰ τὴν ἔσω-εὐρωπαϊκὴ ἀποικιοκρατία ὁ ἀποικιοκρατούμενος ἔχει συνάμα ἐκπατρισθῆ. Καὶ ὅλη αὕτη ἡ αἰμορραγία διατί; Ἰποκειμενικῶς μὲν γιὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἀποικιοκρατούμενος σὲ μία περιπέτεια, ἀντικειμενικῶς δὲ γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὸ κράτος τὸ ἐμπορικὸ καὶ συναλλαγματικὸ του ἰσοζύγιο. Ἡ ὑποκειμενικὴ περιπέτεια ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸ εὐκολο κέρδος τοῦ κράτους ἀπὸ τὸ ἄλλο συντελοῦν, ὥστε ἑκατοντάδες, χιλιάδες Ἑλληνες νὰ ἀποικιοκρατοῦνται καὶ νὰ ἐπιστρέφουν, ὅταν ἐπιστρέφουν, χειρότεροι ἀπ' ὅ,τι ἔφυγαν. Ἀλλὰ πρέπει τὸ κεφάλαιο τοῦτο νὰ κλείσῃ, γιατί εἶναι θλιβερότερο ἀπ' ὅ,τι φαίνεται.

Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα μᾶς ἀναγκάζουν, μᾶς καλοῦν ν' ἀποσαφηνίσωμε τὴ θέσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὸν σύγχρονο κόσμον καὶ νὰ σχηματίσωμε σαφῆ ἔννοιαι γιὰ τὰ προβλήματα καὶ τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα τόσο ἀδυσώπητα ἀπαιτοῦν τὴ λύσῃ τους. Καὶ ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ νοῆται μόνον ὡς παράτασῃ τῆς ζωῆς του — ὁπότε εἶναι ἀπλῆ φυτοζωῖα — ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνοῆται ὡς πνευματικὴ ἀνάδειξῃ. Οἱ Ἑλληνες ἄλλωστε ἐπέζησαν μέσα στὴν ἱστορία, γιατί κατώρθωσαν πάντοτε ν' ἀναδειχθοῦν πνευματικῶς.

Ἰπάρχουν λαοὶ δίχως σημαντικὴ πνευματικὴ συμβολὴ στὴν ἱστορία — λαοὶ οἱ ὁποῖοι ἦ ἔμειναν ἀγνώμοι ἢ ἔζησαν στὰ περιθώρια τῆς ἱστορίας. Καὶ ὑπάρχουν λαοὶ ποὺ χωρὶς αὐτοὺς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῆ ἱστορία. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ οἱ δεῦτεροι εἶναι ὀλίγοι καὶ ὀνομάζονται κοσμοϊστορικοί. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ὀλίγων

τὴν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἑλληνες, οἱ αἰώνιοι ἔφηβοι τῆς ἱστορίας, δηλαδή οἱ διαρκῶς νέοι. Τοῦτο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια γνωρίσματα τῶν Ἑλλήνων μέσα στὴν ἱστορία. Καὶ αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ αἰώνιοι ἔφηβοι τῆς ἱστορίας κινδυνεύουσι σήμερα νὰ μεταβληθοῦν σὲ συνταξιούχους τῆς ἱστορίας! Τὸ πνεῦμα μάλιστα αὐτὸ τῶν συνταξιούχων τῆς ἱστορίας φαίνεται ὅτι ἐνισχύεται ἀπὸ ὠρισμένα ἀποκοιμιστικὰ κηρύγματα, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς Ἑλληνες ὅτι ὅλα τὰ ζητήματά των πᾶνε σήμερα πολὺ καλύτερα ἀπὸ ὅποτεδήποτε ἄλλοτε. Τοῦτο, ἂν δὲν εἶναι ὑπερβολή, εἶναι πάντως πλάνη, ἢ ὁποῖα πρέπει γρήγορα ν' ἀποτεφρωθῆ, ἂν θέλη ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ ζήσῃ, ὅπως ἔζησε πάντοτε μέσα στὴν ἱστορία, δηλαδή μαχόμενος.

Ἡ εὐημερία δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ σκοπὸν γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ. Ἡ πνευματικὴ δημιουργία εἶναι ὁ μοναδικὸς προορισμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅλα τᾶλλα — πὺ τόσο ἐκθειάζονται σήμερα ἀπὸ ἀνιστορήτους — εἶναι ἀπλᾶ μέσα γιὰ νὰ προχωρήσωμε στὸν κύριον προορισμὸ μας — ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πῶς θὰ ζήσωμε καλύτερα — ἀλλὰ πῶς θὰ δημιουργήσωμε καλύτερα. Στὴν ἐποχὴ τῆς πλήμμυρας τῶν τεχνικῶν μέσων, τῆς ἀθρόας ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν, ἢ ὁποῖα καταντᾶ νὰ γίνεται ὄχι ἐπικοινωνία ἀλλὰ θορυβώδης συνωστισμὸς, στὴν ἐποχὴ τοῦ σφυροκοπήματος τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁράσεως ἀπὸ παντὸς εἶδους προπαγάνδες, καὶ γενικῶς στὴν ἐποχὴ τῆς παντοιοτρόπου πιέσεως, τὴν ὁποῖαν δέχεται ὁ Ἑλληνισμὸς ἔξωθεν, δὲν ὑπάρχει ἀσφαλῶς ἄλλο μέσον γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς θέσεώς του — στὸν σύγχρονον κόσμον — ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν Παιδείαν, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ καὶ στὴ μορφὴ διοικήσεως, αὐτοδιοικήσεως, πὺ εἶναι γέννημα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας, δηλαδή στὴ

Δημοκρατία. Χωρίς ἀληθινὴ παιδεία δὲν ὑπάρχει Δημοκρατία, δηλαδή ἐλεύθερη ἀνάδειξη τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν φορέων των ποὺ εἶναι οἱ ἄνθρωποι. Ὅλα τὰ ἄλλα μέσα, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σκοποὶ — κοινωνικοί, οἰκονομικοὶ κλπ. — ἔρχονται σὲ δεύτερη μοῖρα, ἔρχονται ἔπειτα ἀπὸ τὴν παιδεία καὶ τὴν δημοκρατία, γιατί εἶναι ἐξαρτημένα ἀπ' αὐτές. Ὅταν τώρα λέγωμε παιδεία ἐννοοῦμε τὴν συστηματικὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν βοήθειαν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀξιῶν ποὺ ἐδημιούργησε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ εἶναι οἰκουμενικῆς. Ἡ παιδεία εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ δεύτερη γέννησις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πρώτη εἶναι σωματικὴ. Καὶ ὅταν λέμε δημοκρατία ἀπομακρύνομε ἀπὸ τὴν ἐννοιά της ὅλους τοὺς μορφασμοὺς καὶ ὅλες τὶς διαστροφές καὶ τὶς κακοποιήσεις ποὺ ἔπαθε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παθαίνη στὸν αἰῶνα μας καὶ κρατᾶμε μόνον τὴν ἐλεύθερον ἐπικοινωνίαν καὶ ἔκφραση τῆς γνώμης ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο, τὴν ἰσηγορίαν καὶ τὴν ἰσονομίαν, ὅπως εἶπαν ἐκεῖνοι ποὺ τὴν ἵδρυσαν τὴν δημοκρατίαν. Παιδεία καὶ δημοκρατία εἶναι δύο πράγματα ποὺ συνυπάρχουν. Ὅπου δὲν ὑπάρχει δημοκρατία, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη καὶ ἀληθινὴ παιδεία.

Σήμερα ποὺ δοκιμάζονται τὰ πάντα στὸ ἀδηφάγον πῦρ τοῦ παρόντος, σήμερα ποὺ εἶναι ὅλα καυτὰ καὶ πύρινα καὶ σφυρηλατοῦνται ἐπάνω στὸν ἄκμονα τῆς ἱστορίας, παιδεία καὶ δημοκρατία εἶναι οἱ μοναδικοὶ τρόποι διαδικασίας γιὰ νὰ σωθῆ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος τόσο ἔχει παραμορφωθῆ στὸν αἰῶνα μας καὶ τόσο ἔχει παραποιήσῃ τὸ εἶναι του — ὥστε κατήντησε νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του —, ἐνῶ π.χ. εἶναι δοῦλος, πιστεύει ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, ἐνῶ εἶναι ἀπαίδευτος, βαυ-

καλίζεται ὅτι μπορεῖ νὰ προγραμματίσῃ καὶ τὴν παιδεία τῶν ἄλλων καὶ ἐνῶ εἶναι ἀκαλλιέργητος ὁμιλεῖ γιὰ πολιτισμὸ καὶ τέχνη.

Πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμε ὅτι συντελοῦνται γύρω μας κοσμογονικά ἢ ἴσως καὶ κοσμοκαταστροφικά γεγονότα καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς σ' αὐτὴν τὴν κοσμογονία εἶναι μόνος, ὀλομόναχος, καὶ δὲν ἔχει συγγένεια μὲ κανέναν οὔτε ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα του — πού ἔχουν ἄλλοι — ἀλλὰ οὔτε καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο τοῦ ζῆν. Νὰ συνειδητοποιήσωμε ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἔζησε πάντοτε ἐν κινδύνῳ καὶ ὅτι δὲν εἶχε ποτὲ τὴν ἀνεση καὶ τὴν εὐημερία πού τοῦ ὑπόσχονται πολλοὶ γιὰ τὸ μέλλον, μὲ τὴν ὑστεροβουλία νὰ τοῦ ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὸ παρόν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὸ ἰδῆ κάθετα καὶ σὲ ὄλη του τὴν τραγικότητα. Αὐτοκρατορίες γύρω του διαλύονται, οἱ ὁποῖες χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, χωρὶς νὰ τὸ ἔχουν σκοπό, ὅμως τὸν ἐβόηθησαν μὲ τὴν παρουσία των νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐξαφανισμοῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ. Ἐπίσης ἄλλες αὐτοκρατορίες ἰδρύνονται πού ἀπειλοῦν ἀμεσα τὴν ὑπαρξή του. Λαοὶ ἀνώγυμοι ὡς τώρα, ἀποκτοῦν γιὰ πρώτη φορὰ ὄνομα στὴν ἱστορία, μαθαίνουν νὰ γράφουν τὸ ὄνομά τους καὶ εἰσέρχονται στὸ στάδιο τῆς ἱστορίας μὲ τὴν ὁρμὴ τῆς πλεονεξίας, δίχως ὅμως νὰ ἔχουν προσφέρει τίποτε γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἱστορία.

Μέσα στὴν κοσμοϊστορικὴ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ οἰκουμενικὴ μεταξίωση καὶ ἀναταραχὴ τῶν πάντων, ἐκεῖνο πού θὰ προσδιορίσῃ τὴν περαιτέρω τύχη τοῦ καθενὸς λαοῦ θὰ εἶναι ἡ παιδεία καὶ συνεπῶς ὁ μεγαλύτερος ἢ μικρότερος βαθμὸς συμμετοχῆς του στὴν πάλη τῶν ἰδεῶν πού γίνεται. Καὶ ἡ πάλη τῶν ἰδεῶν εἶναι πού θὰ ἀποφασίσῃ τί θὰ γίνῃ μὲ τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώ-



πων και του καθενος λαου. Υπαρχει βεβαιως και η παλη των οπλων, αλλα τα οπλα εχουν φθασει σε τροση καταστροφικη δυναμη, ωστε δεν φαίνεται εχεφρονες ανθρωποι ν' αποφασισουν ποτε να τα μεταχειρισθουν. Υπαρχουν ομως και οι παραφρονες — και αυτοι δεν απουσιασαν ποτε απο την ιστορια. Ομως και η παραφροσυνη σημερα ελεγχεται περισσοτερο απο αλλοτε. Παντως οποιος λαος δεν θα εχη την παιδεια και τη δημοκρατια για να συμμετασχη σ' αυτην την παλη και ν' αποσαφηνιση για λογαριασμό του τι ειναι για αυτον αναγκαιο και ωφελιμο και τι ειναι περιττο και θλιβερο, αυτος ο λαος ειναι βεβαιον οτι θα αναλωθη απο την ιστορια, αυτον θα τον αλεση ο τροχος, ο μυλος της ιστοριας. Την παλη αυτη των ιδεων, η οποια συγκεντρωνεται γυρω στις δυο εγνοιες, παιδεια και ελευθερια, δημοκρατια, την αδυσωπητη αυτη παλη δεν ειναι δυνατον κανεις λαος να την αποφυγη, οσα τειχη και αν υψωση γυρω του. Και τουτο διοτι οι ιδεες, και οταν καταγωνται απο τους θεους και οταν προερχωνται απο δαιμονες, δεν ειναι δυνατον να κλεισθουν εξω απο τη συνειδηση των ανθρωπων, αλλα εισβαλλουν σ' αυτην παντοιοτροπως και την κυριεουν. Και οσες μεν ιδεες καταγονται απο τους θεους φεργουν στον ανθρωπο το αγαθο της ελευθεριας, οσες καταγονται απο τους δαιμονες φεργουν σ' αυτον τη δουλεια και την καταστροφη.

Η Ελλαδα ειναι ο τοπος, οπου εγεννηθηκαν και εκριθησαν ολες οι ιδεες περι της ζωης και του κοσμου. Τουτο βεβαιως δεν σημαίνει οτι δεν εγεννηθηκαν και σ' αλλους τοπους και πολιτισμους ιδεες περι της ζωης και του κοσμου, δηλαδη κοσμοθεωριες, αλλα σημαίνει οτι ο ανθρωπος στην Ελλαδα υπηρξε κατ' εξοχηνη δημιουργος και κριτης των κοσμοθεωριων. Επίσης σημαί-

νει ακόμη ότι οι έλληνικές κοσμοθεωρίες απέκτησαν οικουμενική αξία και διατηρούνται ως σήμερα ως κόσμος τῶν ιδεῶν τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴν ὁ τόπος αὐτός, ἡ Ἑλλάς, ἔδωκε στὸν κόσμο περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβε ἀπ' αὐτόν. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ἐφοβήθηκε τὶς ιδέες, διότι εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀξία τους καὶ ἢ νὰ τὶς δεχθῇ ἢ νὰ τὶς ἀπορρίψῃ. Ἡ Ἑλλάς ποτὲ δὲν ὑπῆρξε κλειστὴ πρὸς τὰ ἔξω. Καὶ τὴ δύναμη αὐτὴν, τὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ τοῦτο θάρρος, τὸ ἦντλησε ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τῆς παράδοση, ἡ ὁποία διατηρήθηκε ἐνεργὸς μὲ τὴν παιδεία.

Καὶ τὰ δύο ὁμῶς αὐτὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς τοῦ τόπου, παιδεία καὶ παράδοση, διέρχονται μεγάλη κρίση. Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι οἱ ἀντικειμενικοί, πού ἔφεραν τὴν κρίση τῆς παιδείας. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ ἑτεροδαρῆς σχέση μεταξὺ τῶν δύο ὄρων τοῦ νόμου προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἡ ζήτηση τῆς παιδείας εἶναι σήμερα μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν προσφορὰ. Δηλαδή σήμερα οἱ ζητοῦντες παιδείαν εἶναι περισσότεροι ἀπ' ὅσους εἶναι δυνατὸν νὰ παιδεύσῃ ἡ πολιτεία, μὲ τοὺς λειτουργοὺς καὶ τὰ μέσα πού διαθέτει πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα μέγα θέμα: πόσα πρέπει νὰ ἐξοδεύσῃ ἡ πολιτεία γιὰ τὴν παιδεία τῶν τέκνων τῆς; Πόσα, ἐννοῶ ἀναλογικῶς πρὸς ὅλα τὰλλα; Ἐχει γίνῃ συνείδηση καθολικὴ στὸν ἐλεύθερο κόσμο — ἐκ τῶν ὑστέρων δὲ ἔγινε συνείδηση καὶ στὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα — ὅτι πρέπει νὰ ἐξοδεύῃ ὅσα μπορεῖ περισσότερα. Ἡ ἄμυνα μόνον μπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ περισσότερα ἀπὸ τὴν παιδεία καὶ τοῦτο ὄχι πάντοτε. Ἡ σύγχρονη ὁμῶς ἑλληνικὴ πολιτεία εἶναι καὶ συμπεριφέρεται ὡς νεόπλουτος. Ἐξοδεύει πάρα πολλὰ χρήματα ὄχι στοὺς πρωταρχικοὺς, στοὺς ἐκπαιδευτι-

κούς, ἀλλὰ σὲ δευτερεύοντας καὶ τριτεύοντας σκοπούς. Ὁ δεύτερος λόγος γιὰ τὴν κρίση τῆς παιδείας εἶναι ἡ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπόκωφος καὶ σήμερα πιά φανερὴ πάλη μεταξὺ κλασσικῆς καὶ τεχνικῆς παιδείας. Ἡ τεχνικὴ παιδεία παραμέρισε τὴν κλασσικὴν παιδείαν. Τὰ ἔργα-λεῖα ἐπῆραν τὴν θέσιν τῶν γραμμάτων. Ὁ τεχνικὸς ἐ-γίκτησε τὸ δάσκαλο καὶ σ' αὐτὸ συνετέλεσε καὶ ἡ νεό-πλουτος πολιτεία. Τὸ πεδίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου διαδρα-ματίζεται ἡ πάλη αὐτῆς κλασσικῆς καὶ τεχνικῆς παιδεί-ας εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ κυριώτατα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν νέων ἀνθρώπων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποῦ ἡ πολιτεία ὡς νεόπλουτος ἐτοποθέτησε καὶ νομοθε-τικῶς ἀκόμη τὴν τεχνικὴν σὲ σημεῖο ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κλασσικὴν παιδείαν ἦταν φυσικὸν μέσα στοὺς νέους ἀν-θρώπους νὰ ὑποχωρήσῃ ἡ κλασσικὴ παιδεία καὶ ὁ δά-σκαλος ἔναντι τοῦ τεχνικοῦ νὰ χάσῃ τὴν θέσιν του μέσα στὴν κοινωνία ποῦ εἶχε ἄλλοτε. Τοῦτο ἐγένετο διὰ νόμου τὸν ὁποῖον ἐπέτυχαν οἱ τεχνικοὶ εἰς δῆρος τῶν δασκά-λων. Ἡ ἀντιστροφή αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἐδημιούργη-σε μεγάλα κακά, πρὸ παντὸς δμως ἐζημίωσε πνευματι-κῶς καὶ τοὺς τεχνικοὺς, γιὰτὶ δίχως κλασσικὴν παιδείαν ἡ τεχνικὴ καταντᾶ καθαρῶς μηχανικὴ, οἱ δὲ τεχνικοὶ γίνονται τότε ὀλωσδιόλου ἀπνευματίστοι. Ὁ τρίτος λό-γος γιὰ τὴν κρίση τῆς παιδείας εἶναι ἡ ἐπίσημη παρα-μέλησὴ τῆς ἀπὸ τὴν πολιτεία. Τοῦτο ἀποδεικνύεται πρῶτα-πρῶτα μὲ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πολιτεία τοποθετεῖ στὴν κορυφὴν τῆς παιδείας ὀλωσδιόλου ἀκατάλληλα πρό-σωπα καὶ συχνὰ ἀπαίδευτα, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φροντί-σουν τὰ τῆς παιδείας τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἀ-ποκορύφωμα τῆς κρίσεως τῆς παιδείας καὶ πρόκληση πρὸς τὴν νοημοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κρίση παιδείας ὑπάρχει σήμερα παντοῦ. Στὸν τόπο

μας όμως ή παιδεία χωλαίνει κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο ὡς τὸ Πανεπιστήμιο. Ἄλλοῦ ὑπάρχει κρίση παιδείας ἔνεκα τῆς πληθώρας — ἐπειδὴ ὑπάρχει πολλή παιδεία, (ὅσο παρίδοξο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο) — στὸν τόπο μας ὑπάρχει κρίση ἀπὸ ἔλλειψη βασικῶν πραγμάτων. Οὔτε τὰ μέσα ἔχομε — πού μας χρειάζονται — οὔτε λειτουργούς. Ἐπὶ πλέον δὲ ή ἀφόρητη γραφειοκρατία τοῦ συγχρόνου κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἔχει καταστήσει τὸν λειτουργὸ τῆς παιδείας, τὸν δάσκαλο καὶ καθηγητῆ, σὲ γραφέα, σὲ ἐλεεινὸ ὄργανο τῆς γραφειοκρατίας. Τέλος, ή εἰσβολή τῶν διαφόρων πολιτικῶν μεταβολῶν μέσα στὸν χῶρο τῆς παιδείας ξεριζώνει κάθε πνευματικὸ ριζοβόλημα μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν νέων ἀνθρώπων. Δὲν καταλάβαμε ἀκόμη ὅτι εἶναι ἀνίερο πρᾶγμα νὰ μεταχειριζώμαστε τὰ σχολεῖα ὡς τόπους προπαγάνδας γιὰ τοὺς πολὺ πεπερασμένους σκοποὺς τῶν ἐκάστοτε πολιτικῶν καταστάσεων. Τὰ σχολεῖα ἀνήκουν στὸ ἔθνος, ἐνῶ ή συγκεκριμένη πολιτικὴ κατάσταση εἶναι περαστικὴ.

Ἡ κλασσικὴ παιδεία ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ μορφώσῃ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν εἰσαγωγή του σὲ κλασσικὰ κείμενα καὶ ἔργα τέχνης τῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ φθάσῃ στὴν κατανόηση καὶ χρῆση τῶν δυνάμεων ποὺ συνιστοῦν τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ του κόσμο. Τὸ εἶδος τῆς παιδείας αὐτῆς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἴσχυσε μέχρι σήμερα σ' ὅλο τὸν δυτικὸ κόσμο — ποὺ ἐδημιούργησε τὸν νεώτερο πολιτισμὸ — καὶ ποὺ διέρχεται σήμερα κρίση καὶ μάλιστα ριζικὴ καὶ στὸν Δυτικὸ κόσμο. Ἡ μηχανὴ ἀλλάζει τὸν κόσμο καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι ἀλλάζει καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου — τὸ ἀγριεύει μάλιστα δίχως τὴν κλασσικὴ παιδεία. Ὁ σκοπὸς τῆς κλασσικῆς παιδείας εἶναι τὸ «γνῶθι σαυτόν», ἢ, δ-

πως λέγει ένας νεώτερος λόγος, «γίνε ό,τι είσαι», δηλαδή φθάσε στην ούσία σου, εύρε την ούσία σου, που αποτελεί τον άθάνατο πυρήνα μέσα σου. Αντίθετα ή τεχνική παιδεία στρέφει έξ αρχής τó πνεύμα του ανθρώπου προς τά έξω, και τόν καλεί νά χρησιμοποιήση πνεύμα και σώμα για νά εξουσιάση ύλικά πράγματα και φυσικές δυνάμεις. Όμως είναι αυτόνοόητο, ότι ό άνθρωπος για νά εξουσιάση ό,τι είναι γύρω του, δίχως νά φθάση στην ύπεροψία και στην ύβρη προς την ούσία του ανθρώπου, πράγμα που κινδυνεύει νά τó πάθη σήμερα, πρέπει πρώτα νά εξουσιάζη τόν έαυτό του, και τούτο γίνεται μόνον με την κλασσική παιδεία. Γι' αυτό ή τεχνική παιδεία δίχως κλασσικά μαθήματα μεταβάλλει τόν άνθρωπο σε έγκεφαλικό μηχανισμό.

Τό πρόβλημα, λοιπόν, που τίθεται κατά τρόπον άδυσώπητο ένώπιόν μας είναι πώς θά συνδέσωμε τά δύο είδη παιδείας, γιατί και τά δύο είναι άναγκαία, όχι άπλως για την έπιβίωσή μας, αλλά για την ανάδειξή μας στον σημερινό στίβο τής ζωής. Και ό μοναδικός δρόμος για την έπιβίωση και την ανάδειξή μας είναι ή παιδεία, άλλως κινδυνεύομε νά γίνωμε ή άπλοι φύλακες του μεγάλου παρελθόντος ή δούλοι και ύπηρέτες τών άλλων. Χωρίς άληθινή παιδεία, ό κίνδυνος νά γίνωμε ύπηρέτες και μισθοφόροι τών άλλων είναι άμεσος.

Υπάρχουν πολλοί οί όποιοι προτάσσουν και μάλιστα με έμφαση τόν τομέα τής οίκονομίας, τó *primum vivere*. Λησμονοούν όμως αύτοί, που τόσο εύκολα ύπόσχονται σήμερα εύημερία, ότι ή οίκονομική ζωή ένός λαού είναι συνάρτηση τής πνευματικής και τεχνικής του μορφώσεως. Λησμονοούν ότι ή πιό μεγάλη σύγχρονη κοινωνική έπανάσταση, ή έπανάσταση τών Μπολσεβίκων στα 1917, ή όποία προέταξε και άπεμόνωσε τόν οίκονομικό

παράγοντα τῆς ζωῆς, σύμφωνα μέ τήν κατήχηση τοῦ Μάρξ, εὐρέθηκε γρήγορα ἐνώπιον ἀδιεξόδου καί τὸ ἀδιέξοδον τοῦτο ἦταν ἡ ἀμάθεια τῶν μαζῶν. Ἡ ἀμάθεια αὐτῆ τῶν μαζῶν ὠδήγησε τὸ κομμουνιστικὸ καθεστῶς δύο φορές στὸν λιμό, ὃ ὁποῖος ἐκόστισε τῆ μία φορά 11 καί τήν ἄλλη 7 ἑκατομμύρια θανάτους ἀπὸ πείνα. Τὰ πράγματα ἔτσι ἐδίδαξαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν Σοβιέτ νὰ ἀρνηθοῦν κατ' οὐσίαν τὸ δόγμα τοῦ Μάρξ, τὸ ὁποῖον προτάσσει τήν οἰκονομία, καί ἀντ' αὐτῆς νὰ δώσουν τὰ πρωτεῖα στήν ἐπιστήμη, γιατί ἡ ἐπιστήμη εἶναι τὸ πρῶτον κινοῦν καί γιά τήν οἰκονομία. Τοῦτο ἔγινε συνείδηση μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον, ὃ ὁποῖος ἐπίσης ἐσυνεδητοποίησε στοὺς ἀρχηγούς τῶν Σοβιέτ, ὅτι ὑστεροῦν πολὺ ἐπιστημονικῶς. Ἔτσι σήμερον συνέβη τὸ καταπληκτικὸ καί ἀπίστευτον: νὰ ὑποταγῆ ἀκόμη καί τὸ κόμμα στήν ἐπιστήμη καί νὰ ἐξαρτηθῆ ὀλοκληρωτικῶς ἀπὸ αὐτήν. Βεβαίως τὸ κόμμα ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὸν κύριον λόγον στήν ὑπόλοιπην πνευματικὴν καί καλλιτεχνικὴν παραγωγὴν, καί γι' αὐτὸ ἐκεῖ τὰ πράγματα μένουσιν ἢ στάσιμα ἢ εἶναι ἀνιαρά, γιατί οὔτε τέχνη οὔτε πνεῦμα δημιουργοῦνται καθ' ὑπαγόρευσιν. Τῆ στάση αὐτῆ τήν ἐμιμήθησαν καί ὠρισμένοι νεόπλουτοι τῆς ἐξουσίας σὲ ὠρισμένα μικρὰ κράτη, τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶναι ἀντικομμουνιστικὰ καί κατέστησαν πνευματικῶς γελοῖοι. Στῆ Ρωσία ὅμως ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς προσδιορίζει τίς ἐκάστοτε ἀντιδράσεις τοῦ κόμματος. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ κόμματος ἐδῶ δὲν λειτουργεῖ, γιατί εἶναι πλέον κοινὴ συνείδηση ὅτι τὸν πρῶτον καί κύριον λόγον τὸν ἔχει ἡ ἐπιστήμη. Τί σχέση ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ὁ μηχανισμὸς τοῦ κόμματος μέ τήν ἔρευνα τοῦ διαστήματος; Ὁ ἐρευνητῆς δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ὁμολογεῖ πίστην εἰς τὸ κόμμα, εἶναι ὅμως ἀναμφισδότητον ὅτι εἰ-

ναι άφωσιωμένος στην έπιστήμη του. Ή μόνη σχέση μεταξύ του μηχανισμού του κόμματος και της έρευνας του διαστήματος είναι ή σχέση της φιλοδοξίας και της πλεονεξίας από την πλευρά του κόμματος προς την έρευνα, για την έπιτυχία της έρευνας.

Ή έπιστήμη λοιπόν και ή συνακόλουθη προς αυτήν τεχνική έγιναν σήμερα κατ' ουσίαν και οί ρυθμίζονται της πολιτικής, ή όποία ως ούραγός εκμεταλλεύεται τά πορίσματα της έπιστήμης και χειρίζεται κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ έπιτεύγματα της έπιστήμης. Αὐτός άλλωστε είναι ὁ λόγος πού μεταβάλλει τή διεθνή πολιτική πάλι σήμερα σέ άγῶνα και πόλεμο ιδεῶν και πνευμάτων. Και αὐτός είναι ὁ βαθύτερος λόγος για τόν όποϊον μεγάλα και μικρά έθνη πού έχουν συνείδηση τί γίνεται γύρω τους, άναπροσαρμόζουν σήμερα τήν παιδεία, τὸ μόνο ὄργανο έπιδιώσεως, γιατί ή άμάθεια σήμερα ὀδηγεϊ ένα λαό κατ' εὐθείαν προς τόν θάνατο, ένῶ άλλοτε τόν άφηνε τουλάχιστον νά φυτοζωή. Σήμερα σέ όποια σημεία της γῆς υπάρχουν κενά παιδείας ή και κενά πληθυσμοῦ άπάνω στον πλανήτη, εισβάλλει άμέσως ὁ έχθρός, ὁ όποϊος έρχεται μέ τὸ πρόσωπο του συμβούλου.

Ή μεταπολεμική διαμόρφωση του περιβάλλοντος της γειτονίας μας για τήν όποϊαν θά μιλήσωμε πάρα κάτω και ή είσοδος της χώρας μας στη μείζονα οικονομική και πνευματική κοινότητα της Δυτικής Ευρώπης επιβάλλουν σέ μᾶς νά άναπροσαρμόσωμε ριζικῶς τήν συμπεριφορά μας και νά έντείνωμε στό έπακρον τίς ήθικές και πνευματικές δυνάμεις του τόπου. Τοῦτο όμως σημαίνει ὅτι πρέπει νά άνακατατάξωμε τήν παιδεία μέσα στό σύνολο τῶν λειτουργιῶν της ζωῆς μας. Τὸ κύριο μέλημα της πολιτείας, μετά τήν άμυνα, ή όποϊα είναι συμμαχική και συνεπῶς παρέχει περιθώρια μεγάλα

για τὴν παιδεία, εἶναι ἢ παιδεία. Ἐὰν ἡ παιδεία σὲ μᾶς, ἐφ' ὅσον θέλομε νὰ διατηρήσωμε τὴ φυσιογνωμία μας καὶ τὸν ἱστορικὸ μας χαρακτῆρα πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ ἔχη δύο σκέλη: Νὰ εἶναι δηλαδὴ κλασσικὴ καὶ τεχνικὴ συνάμα. Μὲ τὴν κλασσικὴν παιδεία θὰ πλησιάζωμε διαρκῶς καὶ μὲ ὄλο τὸ πάθος τῆς ζωῆς μας τὰ μεγάλα πρότυπα τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν, οἱ ὅποιοι ἴστανται ὡς ἀγάλματα θεῶν καὶ μὲ τὸ αἰώνιο μεϊδίαμα τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας, ἡρεμίας καὶ σοφίας παρακολουθοῦν τὴν τύρβη καὶ τὸν τεχνοκρατικὸ θόρυβο τῆς ἐποχῆς, τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς, ὅπου μέσα ζοῦμε. Ἐξ ἄλλου μὲ τὴν τεχνικὴν παιδεία θὰ ἐκμεταλλευθοῦμε πᾶν ὅ,τι μᾶς προσφέρει ἡ γῆ μας — δίχως ὅμως νὰ καταστρέψωμε τὴν ὁμορφιά της καὶ νὰ πληγώσωμε τὴ χάρη της — καὶ συνάμα θὰ γίνωμε ἱκανοὶ νὰ κατασκευάζωμε ὅ,τι ἔχομε ἀνάγκη, δίχως νὰ ἐξαρτώμεθα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ἐὰν πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ὡς πρὸς τὴ σύνθετη αὐτὴ παιδεία, κλασσικὴ καὶ τεχνικὴ, δὲν ἔχομε ἀκόμη κατορθώσει τίποτε. Καὶ ἓνα ἀπλὸ βλέμμα στὰ προγράμματα τῶν σχολείων μας μᾶς παρουσιάζει ὡς νεόπλουτους, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τὰ πράγματα, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς καὶ τὸ χρέος ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ μείνουν ἐλεύθεροι καὶ ὄχι νὰ γίνουν δοῦλοι τῆς λεγομένης εὐημερίας, γιατί εἶναι προτιμότερο νὰ μείνωμε ἐλεύθεροι καὶ φτωχοὶ παρά νὰ γίνωμε νεόπλουτοι καὶ δοῦλοι. Ὡς λαὸς κοσμο-ἱστορικὸς ἔχομε χρέος ὄχι μόνο νὰ μὴ κολοδώσωμε καὶ νὰ μὴ νοθεύσωμε τὴν ἔννοια τῆς κλασσικῆς μας παιδείας μὲ εὐτελεῖς ἐμπορεύματα τῆς λαϊκῆς ἀγορᾶς — καὶ αὐτὴ τὴν εἰκόνα παρουσιάζουν τὰ διδακτικά μας βιβλία. Ἐφ' ὅσον νοθεύσωμε τὴν κλασσικὴν



μας παιδεία, τότε κινδυνεύομε νὰ ἐπιπεδοθοῦμε καὶ νὰ ἐξισωθοῦμε ἱστορικῶς μὲ τοὺς γύρω λαοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τὸ χάρισμα τῆς ἱστορίας νὰ ἔχουν δημιουργήσει θεοὺς ὡς τέλειους ἀνθρώπους καὶ ἀνθρώπους ὡς θεοὺς. Ἐξ ἄλλου, ἀν θέλωμε νὰ εἴμεθα πράγματι ἐλεύθερον ἔθνος, εἴμεθα ἀναγκασμένοι ἀπὸ τὰ πράγματα ν' ἀφομοιώσουμε γενναῖα καὶ γόνιμα κάθε τεχνικὴ γνῶση, ἢ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας καὶ τὴν ἀνάδειξή μας μέσα στὸν σκληρὸ ἀγῶνα τῆς σημερινῆς ζωῆς.

Δύο τραγωδίες ἐγνώρισε τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος κατὰ τὴ μακρὰ του ἱστορικὴ πορεία. Ἡ πρώτη ἦταν, ὅτι ὑπέκυψε στοὺς Ρωμαίους καὶ ἔμεινε ὑπὸ τὸ πέλημα των τετρακόσια περίπου χρόνια. Ἡ κάθαρση τῆς τραγωδίας αὐτῆς συνετελέσθη μὲ τὴ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ μὲ τὴν ἴδρυση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔζησε χίλια χρόνια καὶ διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ γενικῶς τῶν ἀνθρώπων στὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Ἀνατολή. Ἡ δευτέρη μεγάλη ἱστορικὴ τραγωδία τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἡ πτώση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἀπώλεια γιὰ δευτέρη φορά τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ παρουσίας τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ αὐτὴ ἡ τραγωδία ἐκράτησε τετρακόσια χρόνια. Ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως τῆς δευτέρας αὐτῆς τραγωδίας ἄρχισε ἐδῶ καὶ ἑκατὸν πενήντα χρόνια μὲ τὰ μεγάλα ἀγωνίσματα τοῦ 1821, τὰ ὅποια ὡς πραγματικὰ Ὀλυμπιακὰ ἀγωνίσματα συνεκίνησαν ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅλοι οἱ ἀγῶνες τοῦ ἔθνους μετὰ τὸ 1821 ὡς σήμερα ἀποτελοῦν προσπάθεια τοῦ ἔθνους νὰ ἐπιταχύνη τὴν πλήρη κάθαρση τῆς μεγάλης του τραγωδίας τοῦ 1453. Τὸ βάρος αὐτῆς τῆς τραγωδίας, εἴτε τὸ ὁμολογοῦμε εἴτε δὲν τὸ ὁμολογοῦμε,

μᾶς βαραίνει ὄλους ὡς σήμερα καὶ ἀναστέλλει τὴν οἰκουμενικὴν προβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ σημερινὴ κρίσιμη ἐποχὴ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συνεδητοποιήσωμε τὴν κατάστασίν μας, τὸ σημεῖο, ὅπου εὐρίσκεται ἡ κάθαρση, ποῦ ἄρχισε μὲ τὸ '21 καὶ τὴν ἀποστολὴν μας, ἐὰν θέλωμε νὰ μὴ μείνωμε ἀπλὸ βάρος τῆς γῆς ἢ νὰ γίνωμε δούλοι τῆς σύγχρονης μορφῆς. Ἡ διαδικασία τῆς ὑποδουλώσεως ἔχει ἤδη ἀρχίσει, ὅπως εἶδαμε πρὶν μὲ τὴν ἐσω-εὐρωπαϊκὴν ἀποικιοκρατίαν, ἀπὸ τὴν ὁποία πολλοὶ προσδοκοῦν τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας μας καὶ δεύτερον ἀπὸ τὸν τουρισμό, ὁ ὁποῖος ἐπίσης τείνει νὰ μᾶς μεταβάλλῃ σὲ ὑπηρέτες τῶν ἄλλων καὶ νὰ μᾶς συνηθίσῃ σὲ παρασιτικὰ ἐπαγγέλματα. Εἶναι τραγικὸ ὅτι ὁ λαός, ποῦ ἔδωσε τόσο αἷμα στὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν τιμὴν του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, νὰ μεταβάλλεται σήμερα σὲ ἐσω-εὐρωπαϊκὸ ἀποικιοκρατούμενον λαόν, ἐνῶ συνάμα οἱ λαοὶ τῶν παλαιῶν ἀποικιῶν ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ μάλιστα πολλοὶ χωρὶς καὶ νὰ τὴν ζητήσουν ἢ νὰ δώσουν τὸ αἷμα τους γι' αὐτήν.

Ἐὰν τώρα μετακινήσωμε τὸ βλέμμα μας πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ κράτη, συναντοῦμε τὴν μεταπολεμικὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς ἰσχυρὸ ἔθνικόν κράτος μὲ τριπλάσιον τοῦλάχιστον πληθυσμὸν ἀπὸ μᾶς καὶ τὸ ὁποῖον κράτος, ἂν καὶ σύμμαχον στὰ χαρτιά, μᾶς συμπεριφέρεται ἄλλοτε ἀπειλητικῶς καὶ ἄλλοτε μὲ μειδιάματα. Πάντως ἡ ἀπειλητικὴ συμπεριφορὰ ἐξαφάνισε κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πληθυσμὸν 100 χιλιάδων. Καὶ ὅμως ἡ πολιτικὴ σωφροσύνη θὰ ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν Τουρκίαν σὲ πραγματικὴν φιλίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, γιὰτὶ ἡ ἄγνοια καὶ ἀπειλητικὴ ἀντίδρασις ἐναν-

τίον τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ ἀφήσῃ νὰ φθάσῃ σὲ γονιμότητα καὶ ἀξιοποίηση τῶν δυνάμεών της. Ἡ ἀπουσία τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆ Μικρᾶ Ἀσία καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη ἔθεσε σὲ κίνηση καὶ γιὰ τὴν Τουρκία τὴ διαδικασία τῆς ἐσω-εὐρωπαϊκῆς ἀποικιοκρατίας, καὶ σήμε-  
ρα ἔχει καὶ ἡ χώρα αὐτὴ ἑκατοντάδες χιλιάδες ὑπη-  
ρέτες γιὰ τὴν εὐημερία τῆς Γερμανίας καὶ ἄλλων χω-  
ρῶν. Ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἐκλείψῃ αὐτὴ ἡ ὑποδού-  
λωση τῶν δύο λαῶν στὴν εὐημερία τῆς Εὐρώπης εἶναι  
νὰ φθάσουν σὲ πραγματικὴ φιλία καὶ σὲ γόνιμη συνερ-  
γασία. Οἱ Τοῦρκοι κάνουν ὡς λαὸς ἓνα βαρὺ σφάλμα·  
ἀρνοῦνται ὅτι ἡ ἱστορία τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν κατέχουν  
καὶ κατέκτησαν μὲ τὸ σπαθὶ τους, εἶναι ἑλληνικὴ. Ἡ  
ἱστορία τῆς γῆς αὐτῆς, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δὲν ἀλλά-  
ζει ἀπὸ τὴ μία μέρα στὴν ἄλλη οὔτε μπορεῖ κανεὶς μὲ  
ἐπιχρίσματα νὰ σθήσῃ τὰ γράμματα τῆς ἱστορίας ποὺ  
εἶναι χαραγμένα σὲ τόσα μάρμαρα καὶ σὲ τόσους χρι-  
στιανικοὺς ναοὺς. Πόσον ἐλεύθεροι ἀπὸ συμπλέγματα  
καὶ πόσον γενναῖοι θὰ ἐφαίνονταν οἱ Τοῦρκοι στὴν ψυ-  
χὴ καὶ στὸ πνεῦμα, ἂν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ ὁμολογή-  
σουν ὅτι ὅλη ἡ ἱστορία τῆς γῆς ποὺ κατέχουν εἶναι ἑλ-  
ληνικὴ, καὶ πόσο γενναιόφρονες θὰ ἦσαν, ἂν τὸ χρι-  
στιανικὸ σύμβολο τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὅλων τῶν  
ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς, τὴν Ἁγία Σο-  
φία, τὴν ἀπέδιδαν στὴν ὀρθόδοξη χριστιανωσύνη γιὰ νὰ  
μπορῇ ἐκεῖ νὰ λατρεύῃ τὸν ἱδρυτὴ της καὶ τοὺς ἁγίους  
της! Ἦδη ὁ Ναπολέων εἶπε ὅτι μὲ τὸ σπαθὶ δὲν λύονται  
τὰ προβλήματα ποὺ χωρίζουν τοὺς λαοὺς. Στὶς σχέσεις  
μας μὲ τὴν Τουρκία ὑπάρχει ἓνα μεγάλο κενόν, τὸ ὁ-  
ποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πληρωθῇ μὲ λόγια, ἀλλὰ  
μόνον μὲ τὴν πραγματικὴ φιλία καὶ συνεργασία. Ἡ ἐ-  
λευθερία τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο λαῶν τῶν

δύο ὄχθῶν τοῦ Αἰγαίου εἶναι ὁ μόνος ἱστορικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος, ἂν λειτουργήσῃ, θὰ φέρῃ εἰς φῶς μεγάλα ἔργα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο λαοὺς — καὶ πρὸ παντὸς θὰ διασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν των ἕς αἰεὶ.

Ἄν τῶρα φέρωμε τὸ βλέμμα μας πρὸς Βορρᾶν, ὅπου κατ' οὐσίαν πρόκειται γιὰ τὸν θώρακα τῆς Ἑλλάδος, τὰ γειτονικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς δὲν εἶναι, ὅπως ἦσαν παλαιότερα ἀνοργάνωτα καὶ ἀπαιδευτα, ἀλλὰ τῶρα εἶναι ὀργανωμένα καὶ ἐκπαιδεύονται αὐστηρῶς. Δὲν ἔχει σημασία πῶς ἐκπαιδεύονται καὶ πῶς εἶναι ὀργανωμένα, δηλαδὴ ποῖο εἶναι τὸ πολιτικὸν τοῦ συστήματός. Πρέπει γὰρ συνειδητοποιήσωμε ὅτι εἶναι ἡ πρώτη φορά στὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπου κατὰ μῆκος τοῦ θώρακος τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν δύο κράτη αὐστηρῶς ὀργανωμένα. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ Βουλγαρία μὲ πληθυσμὸν ἴσον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία πάντοτε θέλγεται ἀπὸ τὰ διάφανα καὶ κρυστάλλινα ὕδατα τῆς Μεσογείου καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ἡ Γιουγκοσλαβία μὲ πληθυσμὸν τριπλάσιον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ὁποία μὲ τὸν μῦθον τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ, ποὺ ἔχει κατασκευάσει, στρέφει λαίμαργα τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μὲ τὴν ἀνακατάταξιν αὐτὴν τῶν δυνάμεων γύρω μας μένει κατ' οὐσίαν γιὰ μᾶς μόνον ἡ θάλασσα ἀνοικτὴ — πρὸς ἔξοδον καὶ δρᾶσιν — ἐνῶ πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια ὁ χῶρος τῆς Βαλκανικῆς ἦταν ἀνοικτὸς καὶ σὲ μᾶς καὶ εἶχαμε ἐκεῖ πολλές πατρίδες ποὺ τίς χάσαμε. Ἄπὸ τὴν ξηρὰν ὁμως ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν Ἐλεύθερον Δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπου ψυχικῶς, πνευματικῶς καὶ πολιτικῶς ἀνήκει. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ πρέπει γὰρ τὸ ἔχῃ κανεὶς στερεὰ στὸ νοῦν του, γιὰ κάθε τι ποὺ θὰ σκεφθῆ ἢ θὰ πράξῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε

πολιτικός είναι είτε πνευματικός ηγέτης είτε οικονομικός είτε και απλός πολίτης. Οί Έλληνες πρέπει να γνωρίζουν ότι σήμερα η χώρα τους δέχεται την πίεση του ὄγκου τῆς Ἀσίας και μέρους του ὄγκου τῆς Εὐρώπης, ἡ δὲ πίεση αὐτὴ εἶναι δυνατόν ν' ἀποδοῖ καταλυτικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἵπάρχει ἓνας ἱστορικὸς νόμος ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι, ὅταν οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Εὐρώπης φθάσουν στὴ Μεσόγειο καταλύουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Κατ' οὐσίαν ἡ Ἑλλάς εἶναι ἓνα ἀκρωτήρι τῆς Εὐρώπης, ἓνα σύνολο βράχων μὲ ὀλίγες κοιλάδες και ἐλάχιστες μικρὲς πεδιάδες, εἶναι ἓνας ἐξώστης τῆς Εὐρώπης. Πρέπει νὰ μᾶς γίνῃ συνειδητόν, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐλεύθερη πρῶτον, γιὰτὶ ἀγωνίζεται πάντοτε γιὰ τὴν ἐλευθερίαν της και δεύτερον διότι εἰς τὴν πίεση τῶν δύο ἡπείρων ἐπὶ τῶν ὤμων της ἀντιτίθεται ἡ πίεση τοῦ ὠκεανοῦ, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον ἀποδείχθηκε ἰσχυρότερη. Ἡ ξηρὰ πιέζει τὴ θάλασσα, τοῦτο εἶναι νόμος τῆς γεωπολιτικῆς, ἀλλὰ και ἡ θάλασσα πιέζει τὴν ξηρὰ και μάλιστα ἰσχυρότερα. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶχε στὸ νοῦ του ὁ Περικλῆς, ὅταν εἶχε εὐχηθῆ αἰ Ἀθηναίαι, ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων, νὰ ᾗταν νῆσος. Ἡ θάλασσα ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμό σὲ ὅλες τὶς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι τὴν ἐπιβίωσή μας μέσα στὴν ἱστορία τὴν ὀφείλομε στοὺς ἀγῶνες και τὶς θυσίες γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, στὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, δηλαδὴ στὴ θάλασσα και στὴν πνευματικὴν μας ὑπεροχή. Τὸ καθένα ὅμως ἀπ' αὐτὰ συνδέονται μὲ τὸ ἄλλο. Τὰ πρωτεῖα ὅμως γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας πρέπει νὰ δώσωμε στὴν πνευματικὴν μας ὑπεροχή. Ἐνα τόσο ὀλιγάνθρωπο ἔθνος, ὅπως οἱ Έλληνες, χωρὶς τὴν πνευματικὴν του ὑπεροχή θὰ εἶχε ἐξαφανισθῆ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ἡ

σημερινή τροπή τῶν καιρῶν μᾶς ἐπιβάλλει ν' ἀνακτήσωμε τὴν πνευματικὴν μας ὑπεροχή, νὰ διακριθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους στοὺς ἀγῶνες τοῦ πνεύματος, ἀλλιῶς κινδυνεύομε ὡς ἔθνος. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ, ἂν δὲν παύσωμε νὰ ἐχθρευώμεθα τὸν ἑαυτό μας, ἂν δὲν ἡρεμήσωμε ἔσωθεν. Τὰ πράγματα πιέζουν τόσο πολύ, ὥστε φαίνεται νὰ μὴ μᾶς παίρνῃ ὁ χρόνος, γιατί ὅλα γύρω μας ἀλλάζουν μὲ ταχύτατο ρυθμὸ καὶ μάλιστα μὲ διαφορετικὸ ρυθμὸ ἀπ' ὅ,τι ἐμεῖς νομίζομε. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ συνειδητοποιήσουν κυριώτατα οἱ νέοι, γιατί αὐτοὶ θὰ ἀναλάβουν τὸ βαρὺ χρέος νὰ συνεχίσουν τὸν σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπιδίωξη καὶ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὴν ἱστορία, ἣ ὁποία κρίνει καὶ δικάζει τοὺς λαοὺς σύμφωνα μὲ τὴν συμπεριφορὰ τους καὶ τὴν εἰσφορὰ τους γιὰ τὴν πρώτη ἀξία τῆς ζωῆς, πού εἶναι ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχετε χρέος νὰ ἀγωνισθῆτε μὲ τὸ πνεῦμα σας καὶ μὲ κάθε ἄλλο μέσο γιὰ νὰ μείνετε ἐλεύθεροι καὶ νὰ μὴ θυσιάσετε τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀξιοπρέπειά σας στὴν Κίρκη τῆς εὐημερίας. Ἡ εὐημερία ἄλλωστε, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ ἐποχὴ μας, ὁδηγεῖ σὲ ψυχικὰ ἀδιέξοδα, σὲ ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ τελικῶς σὲ ἀπόγνωση, ἐνῶ ἡ ἐλευθερία διατηρεῖ τὴν ψυχικὴ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου.

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

---

ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΗΣΕΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ  
ΛΑΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 25<sup>ην</sup> ΜΑΡΤΙΟΥ 1945, σελ. 7

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ 1821, σελ. 17

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ, σελ. 23

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, σελ. 29

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΑΓΙΑΝ ΛΑΥΡΑΝ, σελ. 43

ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ΚΑΙ ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ, σελ. 48

ΤΟ 1821 ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ  
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, σελ. 55

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ  
ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ, σελ. 71

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ  
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ  
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ  
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**«ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΚΑΙ Ο ΣΥΓ-  
ΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ  
ΚΑΘΗΓ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥ-  
ΛΟΥ, Β' ΤΟΜΟΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ  
«ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ», ΣΤΟΙ-  
ΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗ-  
ΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ «ΓΡΑΦΙ-  
ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ» Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥ-  
ΛΟΥ — Α. ΖΟΥΜΑΔΑΚΗ, ΤΟΝ  
ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 1972, ΓΙΑ ΤΙΣ  
«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ».**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π  
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006